

Bożena Marzec¹, Joanna Miecznik-Warda²

Akademia Humanitas

¹ <https://orcid.org/0000-0001-8162-4648>

² <https://orcid.org/0000-0003-3144-1688>

DOI: <https://doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2025.2.08>

**Sprawozdanie z II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej
„Na pograniczu nauk.
Pedagogika i oświata wobec alternatyw”
(Sosnowiec, 8 maja 2025 r.)**

**Report from the 2nd National Scientific Conference
“On the Borderland of Sciences.
Pedagogy and Education in the Face of Alternatives”
(Sosnowiec, may 8, 2025)**

W dniu 8 maja 2025 r. w Sosnowcu odbyła się II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Na pograniczu nauk. Pedagogika i oświata wobec alternatyw”. Wydarzenie to zorganizowane zostało przez Instytut Pedagogiki Akademii Humanitas w Sosnowcu.

Uroczyste otwarcie konferencji oraz obrady odbywały się w Auli prof. Czesława Kupisiewicza Akademii Humanitas. Wydarzenie to uświetniła obecność znaczących osobistości: Wicekuratora Oświaty w Katowicach, dr. hab. Tomasza Huka, prof. UŚ, Prorektora ds. nauki – dr hab. Macieja Borskiego, prof. AH, Prorektor ds. kształcenia – dr hab. Magdaleny Gurdek, prof. AH, Dziekan Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych

– dr Małgorzaty Smolarek, prof. AH, Dziekan Wydziału Nauk Stosowanych
– Ewy Kraus, Prodziekan ds. nauki – Jolanty Łozińskiej-Dudek, Prodziekan ds. jakości kształcenia – dr Bożeny Wroniszewskiej-Drabek oraz reprezentującej Prezydenta Miasta Sosnowca – Naczelnik Wydziału Edukacji – Beaty Koścień. W konferencji wzięli udział przedstawiciele Klubu Jagiellońskiego, Sądu Rejonowego w Kędzierzynie-Koźlu, Śląskiego Stowarzyszenia Mediatorów Rodzinnych, Stowarzyszenia „Bona – Fides”, Fundacji Równik Praw, Fundacji Zacztyani.org. Gośćmi konferencji byli również przedstawiciele instytucji zaangażowanych w działania na rzecz edukacji: wizytatorzy, inspektorzy, naczelnicy wydziałów oświaty urzędów miejskich, dyrektorzy i nauczyciele szkół, przedszkoli i placówek oświatowych, dyrektorzy i pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych, przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli z terenu Śląska i Zagłębia oraz studenci.

W konferencji uczestniczyli naukowcy z następujących ośrodków akademickich: Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Humanitas, Akademii Nauk Stosowanych im. J. Gołuchowskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim, Akademii Nauk Stosowanych w Raciborzu, Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Akademii WSB, Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Pedagogium WSNS w Warszawie, Prešovská Univerzita v Prešove (Słowacja), Uniwersytetu Bielsko-Bialskiego, Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Zielonogórskiego, WSBiNoZ w Rybniku.

Ogółem w konferencji uczestniczyły 74 osoby, w tym jedna z zagranicy.

Spotkanie zostało objęte honorowym patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, Wojewody Śląskiego i Prezydenta Miasta Sosnowca. Patronat medialny objęły: Forum Akademickie, Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej „Dyrektor Szkoły” oraz Wolters Kluwer.

W skład Komitetu Naukowego weszli wybitni pedagodzy, reprezentujący wiodące ośrodki akademickie, takie jak: Katolicki Uniwersytet Lubelski (ks. prof. dr hab. Marian Nowak), Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu (prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska, prof. dr hab. Małgorzata Cywińska), Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (prof. dr hab. Janina Kostkiewicz, prof. dr hab. Stanisław Palka), Uniwersytet Łódzki (dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ), Uniwersytet Rzeszowski (prof. dr hab. Jolanta Szempruch), Uniwersytet Śląski w Katowicach (prof. dr hab. Zenon Gajdzica, prof. dr hab. Ewa Jarosz,

prof. dr hab. Wojciech Kojs, Ewa Ogródzka-Mazur, prof. dr hab. Urszula Szuścik, dr hab. Tomasz Huk, prof. UŚ, dr hab. Irena Polewczyk, prof. UŚ), Prešovská Univerzita v Prešove (prof. PhDr. Iveta Kovalčíková, PhD), Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (prof. dr hab. h.c. multi Bogusław Śliwerski, dr Marek Michalak), Pedagogium WSNS w Warszawie (dr hab. Krystyna Maria Błęszyńska, prof. WSNS), Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej (dr hab. Małgorzata Orłowska, prof. AWSB, dr hab. Eugenia Rostańska, prof. AWSB, dr Michał Borda), oraz Akademia Humanitas w Sosnowcu (dr hab. Bożena Marzec, prof. AH, dr Barbara Grzyb, dr Joanna Miecznik-Warda, dr Agnieszka Walendzik-Ostrowska) oraz przedstawiciel nauk prawnych – dr Mariusz Lekston – Rektor Akademii Humanitas w Sosnowcu.

Celem konferencji było przybliżenie myśli wybitnych badaczy dotyczących edukacji alternatywnej oraz spotkanie z praktyką w tym zakresie.

Podstawą rozważań nad edukacją alternatywną stały się prace pedagogów wywodzących się z Sosnowca, którym w całości poświęcona była pierwsza edycja naszej konferencji – profesorów Bogdana Suchodolskiego i Czesława Kupisiewicza:

- C. Kupisiewicz, *Szkoła alternatywna – definicja, rodzaje, ocena, perspektywy rozwoju*, [w:] *Edukacja alternatywna w XXI wieku*, red. Z. Melosik, B. Śliwerski, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków–Poznań 2010;
- B. Suchodolski (red.), *Alternatywna pedagogika humanistyczna*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.

Wiodącym hasłem konferencji była myśl, że w procesie wychowania ważna jest różnorodność. Warunkiem zaistnienia alternatywy w edukacji są (m.in.): pluralizm i tolerancja w danym kraju, otwartość społeczeństwa na „odmienność”, elastyczność, spontaniczność działania rynku edukacyjnego oraz korzystny układ polityki edukacyjnej państwa.

Warunki te są szczególnie istotne dzisiaj, kiedy w naszym kraju przebywają tysiące uchodźców z Ukrainy (i nie tylko). Należy pamiętać, że Polska jest krajem wielokulturowym.

Pomysłodawcą podtytułu tegorocznej edycji naszej konferencji był Pan Profesor Bogusław Śliwerski, który w jednym ze swoich artykułów *Edukacja alternatywna* napisał, że można mówić o pedagogice alternatywnej, gdy stwarza ona wybór między dwiema lub co najmniej dwiema możliwościami w sferze szeroko rozumianego wychowania czy kształcenia. Innymi słowy, pedagogika alternatywna to pedagogika co najmniej dwuwariantowa, sprowadzona do jednoznacznych antynomii edukacyjnych i stwarzająca odmienność typu „albo – albo”; „to lub tamto”; lub też pedagogika wyborów pomiędzy różnymi, ale wzajemnie się wykluczającymi, ofertami.

Zdaniem Bogusława Śliwerskiego, spór o pedagogikę alternatywną warto zacząć od pytania, czy w ogóle jest coś takiego jak pedagogika alternatywna. Czy nie jest może tak, iż miano alternatywności przypisuje się określonemu już paradygmatowi czy dyskursowi pedagogicznemu na zasadzie podkreślenia jego szczególnej odmienności w stosunku do pozostałych teorii czy praktyk edukacyjnych.

Czesław Kupisiewicz w cytowanym wyżej artykule podaje kilka definicji szkoły alternatywnej.

Jedna z nich głosi, że jest to rodzaj placówki oświatowej, zorganizowanej według odmiennych projektów edukacyjnych, stanowiących alternatywę wobec koncepcji realizowanych w szkołach prowadzonych przez organy administracji państwowej, bądź gminnej np.: szkoły waldorfskie, szkoły odwołujące się do systemu pedagogicznego Marii Montessori lub Celestyna Freineta, część szkół prowadzonych przez stowarzyszenia społeczne lub religijne.

Według innej jest to placówka ukierunkowana na realizację innych niż w szkołach publicznych założeń teleologicznych, programowych, organizacyjnych i metodycznych. Nawiązująca często do koncepcji głoszonych na początku XX w. przez reprezentantów różnych odmian nowego wychowania.

Zgodnie z trzecią definicją jest to ruch oparty na wyborze dokonywanym przez uczniów, rodziców i nauczycieli.

Profesor Śliwerski przytacza pytania, jakie stawiają sobie przedstawiciele pedagogiki alternatywnej, odnoszące się do kwestii o kluczowym znaczeniu dla związanego z nią dyskursu, mianowicie:

- W jakim sensie jest ona formacją myślenia, którą można traktować jako narzędzie zmiany społecznej? W jakim zaś zakresie pedagogika alternatywna zmianę tę promuje?
- Jak dalece jest ta pedagogika instrumentem utrwalania ładu społecznego, niezależnie od jego społecznych atrybutów?
- W jakim zakresie dostarcza istotnych przesłanek samowiedzy uprawniającej do odmiennego działania? W jakiej zaś mierze potwierdza jedynie praktykę prowadzonych działań?
- Jak dalece pedagogika alternatywna zależy od nastawień filozoficznych? Czy sama może być traktowana jako nauka i czy otwiera się na krytykę własnych, naukowych założeń?
- Jak w komplikujących się w świecie warunkach codziennego życia organizować alternatywną praktykę edukacyjną?
- Kim jest tak naprawdę pedagog alternatywny? Co go wyróżnia wśród pozostałych nauczycieli czy wychowawców?

Profesor Śliwerski stwierdza, że na postawione pytania nie ma jasnych odpowiedzi, zachowujących aktualność. Pomagają one jednak na zbliżenie do

nich dyskusji naukowej i oświatowej na ten temat, skupiając reprezentantów różnych dziedzin myślenia, którzy swój związek z problemami edukacji określają z różnych pozycji teoretycznych, filozoficznych czy też światopoglądowych.

Reasumując, zaproponowane problemy Komitet Naukowy postanowił uczynić przedmiotem rozważań tegorocznej konferencji.

Wydarzenie rozpoczął Prorektor ds. nauki dr hab. Maciej Borski, prof. AH, wprowadzając w tematykę obrad, a całość prowadziła i moderowała Dyrektor Instytutu Pedagogiki Akademii Humanitas w Sosnowcu –dr hab. Bożena Marzec, prof. AH.

W programie konferencji znalazło się jedenaście wystąpień naukowców wywodzących się z dwunastu ośrodków akademickich oraz pięć wystąpień przedstawicieli reprezentujących szkoły alternatywne.

Wykład inauguracyjny w formie audio–wideo wygłosiła prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska – Przewodnicząca Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, członkini Zespołu Nauk Społecznych Rady Doskonałości Naukowej, Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Temat wykładu: *Nauczyciel jako kreator orientacji prorozwojowej i proaktywnej młodzieży w świecie permanentnej zmiany*. W swoim wystąpieniu prof. A. Cybal-Michalska skupiła się na roli nauczyciela jako kluczowego podmiotu wspierającego młodzież w kształtowaniu orientacji prorozwojowej i proaktywnej w realiach współczesnego świata, charakteryzującego się dynamiczną zmianą. Podkreśliła, że szkoła nie może już pełnić wyłącznie funkcji transmisyjnej, lecz musi wspierać ucznia w refleksyjnym i odpowiedzialnym konstruowaniu własnej tożsamości oraz ścieżki życiowej.

Prelegentka wskazała na potrzebę przekształcenia modelu pracy nauczyciela – z mentora przekazującego wiedzę w przewodnika i towarzysza w procesie rozwoju młodego człowieka. Taki nauczyciel staje się inspiratorem do działania, budowania sprawczości, a także rozwijania kompetencji kluczowych: krytycznego myślenia, zdolności adaptacyjnych i umiejętności podejmowania decyzji w warunkach niepewności.

Profesor Cybal-Michalska zwróciła uwagę na konieczność wzmacniania poczucia sensu, motywacji wewnętrznej i odpowiedzialności u młodzieży. Podkreślała także znaczenie edukacji w duchu współdziałania, zaufania i dialogu między nauczycielem a uczniem, jako podstawy budowania orientacji prorozwojowej i otwartości na zmiany.

Na zakończenie prelegentka zaakcentowała, że współczesna edukacja wymaga nowego paradygmatu – paradygmatu zmiany, w którym nauczyciel nie tylko uczy, ale przede wszystkim wspiera młodzież w stawianiu się

autonomicznym, świadomym i odpowiedzialnym uczestnikiem życia społecznego i zawodowego.

Pierwszą część sesji plenarnej otworzył ks. prof. dr hab. Marian Nowak – członek Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, reprezentujący Katolicki Uniwersytet Lubelski wystąpieniem „Świat humanistyczny jako wyzwanie dla alternatywnej pedagogiki humanistycznej Bogdana Suchodolskiego”. Dotyczyło ono refleksji nad koncepcją alternatywnej pedagogiki humanistycznej Bogdana Suchodolskiego w kontekście współczesnego „świata humanistycznego”. Książd Profesor podkreślił, że świat ten – pełen napięć, wyzwań i kryzysów aksjologicznych – domaga się odnowy myślenia o człowieku, wychowaniu i wartościach. Zwrócił uwagę na aktualność idei Suchodolskiego, który akcentował wychowanie do wartości humanistycznych, wolności, odpowiedzialności i integralnego rozwoju osoby. Książd profesor podkreślił potrzebę pedagogiki otwartej na dialog, podmiotowości ucznia i wychowawcy, oraz rolę edukacji w budowaniu bardziej ludzkiego społeczeństwa. W konkluzji wskazał, że alternatywna pedagogika humanistyczna może być odpowiedzią na kryzysy współczesności, oferując głębsze spojrzenie na sens wychowania i miejsce człowieka w świecie.

Następnie głos zabrała dr hab. Alina Wróbel, prof. UŁ, Wiceprzewodnicząca Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, dziekan Wydziału Nauk o Wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego. W wystąpieniu „Wychodzenie na pogranicza jako podstawowy kontekst alternatyw edukacyjnych” podkreśliła znaczenie przekraczania granic – zarówno geograficznych, kulturowych, jak i epistemologicznych – jako kluczowego elementu współczesnego myślenia o edukacji. Zwróciła uwagę na to, że „pogranicze” to nie tylko przestrzeń spotkania różnorodności, ale także obszar, w którym możliwe staje się tworzenie alternatywnych modeli pedagogicznych, otwartych na inność, dialog i zmienność. W jej ujęciu edukacja powinna wychodzić poza sztywne ramy i schematy, stając się procesem dynamicznym, refleksyjnym i inkluzyjnym. Profesor Wróbel zaznaczyła również, że podejście to wymaga odwagi intelektualnej, gotowości do współpracy interdyscyplinarnej oraz wrażliwości na wielomiarowość doświadczenia edukacyjnego.

Kolejną prelegentką była prof. PhDr. Iveta Kovalčíková, PhD. – Prešovská Univerzita v Prešove. W wypowiedzi „Nauczanie doświadczałne a nauczanie transmisyjne: refleksja na temat własnych badań eksperymentalnych” przedstawiła wyniki badań eksperymentalnych porównujących dwa podejścia dydaktyczne: nauczanie transmisyjne (tradycyjne, oparte na przekazie wiedzy przez nauczyciela) oraz nauczanie doświadczałne (aktywne, skoncentrowane na uczniu i jego doświadczeniach). Badania wykazały, że nauczanie doświadczałne

sprzyja lepszemu rozumieniu treści, rozwijaniu umiejętności krytycznego myślenia oraz większemu zaangażowaniu uczniów w proces edukacyjny. Prelegentka podkreśliła znaczenie refleksji nauczycieli nad stosowanymi metodami oraz konieczność dostosowywania strategii dydaktycznych do potrzeb uczniów w dynamicznie zmieniającym się środowisku edukacyjnym.

Część pierwszą konferencji zakończyło wystąpienie audio-wideo prof. dr hab. dr. honoris causa multi Bogusława Śliwerskiego, Członka Zespołu Nauk Społecznych Rady Doskonałości Naukowej, reprezentującego Uniwersytet Łódzki i Akademię Pedagogiki Specjalnej w Warszawie. Profesor Śliwerski w referacie *Polityka oświatowa wobec alternatywnej edukacji*, przedstawił kompleksową analizę polityki oświatowej w odniesieniu do alternatywnych form edukacji, które w ostatnich latach zyskują na znaczeniu i popularności. Ekspert podkreślił, że alternatywna edukacja, obejmująca m.in. edukację domową, szkoły demokratyczne, szkoły oparte na pedagogikach Montessori, Waldorff czy Freneta, stawia przed systemem edukacyjnym nowe wyzwania zarówno organizacyjne, jak i merytoryczne. Profesor zwrócił uwagę na rosnące zainteresowanie rodziców i uczniów alternatywnymi metodami nauczania, które często kładą większy nacisk na indywidualizację procesu edukacyjnego, rozwój kreatywności, samodzielność ucznia oraz naukę w zgodzie z jego potrzebami i predyspozycjami. Wskazał, że polityka oświatowa powinna być dostosowana do tej różnorodności, zapewniając ramy prawne i organizacyjne, które umożliwią funkcjonowanie alternatywnych form edukacji, jednocześnie gwarantując standardy jakości i bezpieczeństwa edukacyjnego.

Podkreślił konieczność otwartego dialogu między władzami oświatowymi, środowiskami akademickimi, nauczycielami oraz rodzicami, co pozwoli na wypracowanie skutecznych rozwiązań systemowych. Profesor Śliwerski zaakcentował także potrzebę prowadzenia dalszych badań naukowych dotyczących efektywności i wpływu alternatywnych modeli edukacji na rozwój uczniów oraz ich przyszłe funkcjonowanie społeczne.

Ponadto wskazał na wyzwania związane z regulacjami prawnymi – konieczność znalezienia balansu między swobodą wyboru formy edukacji a odpowiedzialnością państwa za zapewnienie równego dostępu do nauki. Omówił także potencjalne zagrożenia i ograniczenia, które mogą wynikać z niewystarczającego nadzoru nad alternatywnymi formami kształcenia, podkreślając znaczenie transparentności i współpracy.

Na zakończenie prof. Śliwerski podkreślił, że przyszłość polityki oświatowej powinna uwzględniać zmieniające się potrzeby społeczne oraz dynamiczny rozwój edukacji, w tym coraz szersze akceptowanie i integrację alternatywnych podejść edukacyjnych jako wartościowego elementu systemu edukacyjnego.

Drugą część sesji plenarnej obrad rozpoczął dr hab. Tomasz Huk, prof. UŚ, Wicekurator Oświaty w Katowicach, reprezentujący Uniwersytet Śląski. W wystąpieniu „Edukacja domowa w województwie śląskim” poruszył tematykę dotyczącą porównania edukacji domowej i nauczania indywidualnego; skali i dynamiki rozwoju tych form kształcenia w województwie śląskim; motywacji rodzin i uczniów do wyboru jednej z tych ścieżek oraz wyzwań organizacyjnych i pedagogicznych związanych z ich realizacją. Profesor Huk na podstawie przepisów prawa przedstawił czym różni się edukacja domowa od nauczania indywidualnego oraz jakie są wymagania formalne wobec rodziców i szkół. Następnie zaprezentował statystyki i dane lokalne dotyczące liczby uczniów w regionie korzystających z tych form nauczania oraz trendy wzrostowe i zmiany w czasie (np. wpływ pandemii COVID-19). Kolejny punkt wystąpienia dotyczył korzyści i ograniczeń wynikających z indywidualizacji procesu nauczania oraz problemów z socjalizacją, dostępem do zasobów edukacyjnych, wsparciem specjalistycznym. Kończąc wystąpienie prof. T. Huk przedstawił rekomendacje i wnioski dotyczące edukacji domowej, wskazując na potrzebę lepszej współpracy między rodzicami, nauczycielami i instytucjami oświatowymi oraz znaczenie wspierania edukacji alternatywnej w systemie publicznym.

Następnie głos zabrały dr hab. Krystyna Maria Bleszyńska, prof. WSNS, Prorektor ds. nauki Pedagogium WSNS w Warszawie oraz dr hab. Małgorzata Orłowska, prof. AWSB, z Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej. Wystąpienie „Pedagogika troski w kontekście wyzwań współczesności” poświęcone zostało koncepcji pedagogiki troski jako odpowiedzi na rosnące wyzwania społeczne, kulturowe i cywilizacyjne współczesnego świata. Autorki wskazały, że w dobie niepewności, globalnych kryzysów, przemian technologicznych oraz osłabienia więzi międzyludzkich, troska staje się nie tylko wartością etyczną, lecz także fundamentem skutecznego działania wychowawczego.

Pedagogika troski została zaprezentowana jako nurt skoncentrowany na relacjach, empatii, uważności oraz wspieraniu integralnego rozwoju człowieka. Podkreślono konieczność odbudowy znaczenia emocji, dialogu i zaangażowania w procesie edukacyjnym – zarówno na poziomie instytucji oświatowych, jak i w szerszym kontekście społecznym.

Prelegentki zwróciły uwagę na potrzebę kształcenia nauczycieli i wychowawców w duchu wrażliwości, odpowiedzialności oraz gotowości do tworzenia wspierających środowisk wychowawczych. Podkreśliły też, że pedagogika troski to nie tylko teoria, ale przede wszystkim praktyka, która zakłada realne działania na rzecz drugiego człowieka – szczególnie tego najbardziej narażonego na marginalizację czy wykluczenie.

Wystąpienie miało charakter refleksyjno-postulatywny i stanowiło apel o przywrócenie człowieka, jego potrzeb i godności, w centrum myślenia pedagogicznego.

Doktor Tomasz Warchoń w wystąpieniu „Szanse i zagrożenia w obszarze edukacji pozaformalnej” poruszył temat edukacji pozaformalnej jako coraz bardziej istotnego komponentu współczesnego systemu kształcenia. Zwrócił uwagę na jej potencjał w uzupełnianiu edukacji formalnej, rozwijaniu kompetencji miękkich, wspieraniu aktywności obywatelskiej oraz kształtowaniu postaw prospołecznych, zwłaszcza wśród młodzieży i osób dorosłych.

W części poświęconej **szansom**, prelegent wskazał m.in. na elastyczność programów pozaformalnych, ich dostosowanie do potrzeb uczestników oraz możliwość szybkiego reagowania na zmieniające się wymagania rynku pracy. Podkreślił również rolę edukacji pozaformalnej w inkluzji społecznej i przeciwdziałaniu wykluczeniu edukacyjnemu.

W części dotyczącej **zagrożeń** prelegent zwrócił uwagę na brak jednolitych standardów jakości, trudności z walidacją zdobytej wiedzy i umiejętności oraz ryzyko komercjalizacji tego sektora. Zaznaczył również, że niewystarczające wsparcie instytucjonalne i niska świadomość społeczna mogą ograniczać rozwój edukacji pozaformalnej w Polsce.

Na zakończenie podkreślił potrzebę współpracy między instytucjami edukacyjnymi, organizacjami pozarządowymi i administracją publiczną w celu pełnego wykorzystania potencjału edukacji pozaformalnej jako integralnej części systemu kształcenia przez całe życie.

W wystąpieniu pt. „Szkoła wielokulturowa – jeszcze alternatywa czy już mainstream?” dr Ewa Żmijewska z Akademii Nauk Stosowanych im. J. Gołuchowskiego w Ostrowcu Świętokrzyskim poruszyła problem rosnącej różnorodności kulturowej w polskich szkołach w kontekście współczesnych migracji i globalizacji. Zastanawiała się, czy edukacja wielokulturowa to nadal alternatywa, czy już konieczny element systemu oświaty. Przedstawiła różne podejścia do edukacji międzykulturowej: integracyjne, antydyskryminacyjne i dialogiczne, podkreślając ich znaczenie w budowaniu otwartej, wrażliwej i świadomej wspólnoty szkolnej. Wskazała na zmiany zachodzące w polskim systemie edukacji, które świadczą o stopniowej instytucjonalizacji tej formy nauczania, jednocześnie zaznaczając, że nadal istnieje wiele barier – od braku zasobów, przez niedostateczne przygotowanie kadry nauczycielskiej, po opór społeczny. Zwróciła uwagę na potrzebę włączenia edukacji międzykulturowej do kształcenia nauczycieli, wzmacniania lokalnych inicjatyw oraz prowadzenia badań nad skutecznością podejmowanych działań. W podsumowaniu dr Żmijewska stwierdziła, że szkoła wielokulturowa znajduje się dziś na pograniczu alternatywy

i mainstreamu, a jej przyszłość zależy od konsekwentnych decyzji politycznych, zaangażowania społecznego i otwartości całego środowiska edukacyjnego.

Reprezentująca Uniwersytet Bielsko-Bialski oraz RODN „WOM” w Katowicach dr Agnieszka Twaróg-Kanus omawiając „Empatię społeczną jako kompetencję (dla) przyszłości” podkreśliła znaczenie empatii społecznej jako kluczowej kompetencji w zmieniającym się świecie. Zwróciła uwagę, że współczesne wyzwania, takie jak dynamiczny rozwój technologii, globalizacja, wielokulturowość czy kryzysy społeczne, wymagają od jednostek i instytucji nie tylko wiedzy i umiejętności technicznych, ale także głębokiego rozumienia perspektywy innych ludzi.

Empatia społeczna została ukazana nie tylko jako zdolność do współodczuwania, lecz także jako umiejętność działania na rzecz dobra wspólnego, opartego na zrozumieniu mechanizmów wykluczenia, nierówności i uprzedzeń. Prelegentka wskazała, że rozwijanie tej kompetencji jest szczególnie istotne w edukacji, wychowaniu i zarządzaniu, gdyż wpływa na budowanie środowiska opartego na wzajemnym szacunku i integracji.

Doktor Twaróg-Kanus zaznaczyła również, że empatia społeczna to kompetencja przyszłości, która może przyczynić się do tworzenia bardziej zrównoważonych, sprawiedliwych i odpornych społeczeństw. Wystąpienie zakończyła apelem o systemowe wspieranie rozwoju empatii w edukacji i życiu społecznym jako strategicznego elementu kształcenia obywatelskiego.

W wystąpieniu „Obraz wymarzonego nauczyciela w perspektywie młodych ludzi jako most skierowany wobec drugiego człowieka” dr Jolanta Machowska-Goc z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie podjęła tematykę obrazu idealnego nauczyciela widzianego oczami młodych ludzi. Prelegentka przeanalizowała jak uczniowie postrzegają nauczyciela, który spełnia ich oczekiwania nie tylko w zakresie wiedzy i kompetencji dydaktycznych, ale przede wszystkim w aspekcie relacyjnym i emocjonalnym.

Główna teza wystąpienia została oparta na metaforze „mostu” – nauczyciel jako most to obraz osoby, która łączy, wspiera, umożliwia przejście, buduje relacje i jest otwarta na drugiego człowieka. Taki nauczyciel nie tylko przekazuje wiedzę, ale także inspiruje, rozumie potrzeby ucznia, okazuje empatię i buduje atmosferę bezpieczeństwa oraz zaufania.

Wystąpienie oparte było na wynikach badań jakościowych, w których młodzi ludzie podzielili się swoimi refleksjami i oczekiwaniami wobec nauczycieli. Respondenci podkreślali znaczenie cech takich jak: życzliwość, sprawiedliwość, poczucie humoru, dostępność i autentyczność. Prelegentka wskazała, że obraz „wymarzonego nauczyciela” to nie tyle portret doskonałości, co raczej ideał człowieczeństwa w relacji pedagogicznej.

Wnioski z wystąpienia podkreślają potrzebę kształcenia nauczycieli nie tylko w zakresie wiedzy przedmiotowej, ale przede wszystkim w obszarze kompetencji społeczno-emocjonalnych, które są kluczowe dla budowania mostu porozumienia z uczniami.

Trzecią – praktyczną – sesję plenarną obrad rozpoczęła mgr Dorota Pro-nobis-Kościńska – dyrektorka Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 1 w Strzyżowicach, wystąpieniem pt. „Plan Daltoński w praktyce szkoły publicznej – droga do samodzielności, odpowiedzialności i współpracy uczniów”, w którym przedstawiła, jak skutecznie można wdrożyć założenia Planu Daltońskiego w publicznej szkole podstawowej.

Główne założenia metody – samodzielność, odpowiedzialność i współpraca – realizowane są przez wprowadzenie m.in. tablic zadań, pracy w parach, dyżurów klasowych oraz indywidualnego planowania nauki. Uczniowie uczą się samodzielnie podejmować decyzje, planować działania i brać odpowiedzialność za ich realizację, co sprzyja ich rozwojowi osobistemu i społecznemu.

Nauczyciel pełni rolę przewodnika, wspierając uczniów w procesie uczenia się, a nie jedynie przekazując wiedzę. Wystąpienie pokazało, że Plan Daltoński można z powodzeniem wdrożyć w realiach szkoły publicznej, przynosząc wymierne efekty w postaci większego zaangażowania uczniów, lepszej organizacji pracy i skuteczniejszej współpracy.

Kolejnym prelegentem był ks. mgr Mateusz Janyga SJ – dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej Jezuitów w Mysłowicach. W odczycie „W poszukiwaniu edukacji holistycznej – na przykładzie przedszkola i szkoły podstawowej jezuitów w Mysłowicach” ks. Janyga przedstawił koncepcję edukacji holistycznej realizowanej w placówkach prowadzonych przez jezuitów. Podkreślił, że celem takiego podejścia jest wszechstronny rozwój ucznia – obejmujący nie tylko sferę intelektualną, ale także duchową, emocjonalną, społeczną i fizyczną. Odwołując się do tradycji pedagogiki ignatianńskiej, zaprezentował jak idea *cura personalis* (troski o całego człowieka) jest wdrażana w codziennej pracy przedszkola i szkoły podstawowej w Mysłowicach.

Autor wskazał na konkretne praktyki pedagogiczne i wychowawcze, które sprzyjają formowaniu młodego człowieka jako osoby odpowiedzialnej, refleksyjnej i otwartej na drugiego człowieka. Zwrócił również uwagę na rolę nauczyciela jako towarzysza i przewodnika w procesie rozwoju ucznia oraz na znaczenie wspólnoty szkolnej jako środowiska sprzyjającego wzrastaniu. W konkluzji ks. Janyga zaakcentował, że edukacja holistyczna to nie tylko metoda nauczania, ale przede wszystkim postawa wobec dziecka i jego potencjału.

Wystąpienie dr Agaty Miodek-Wojdyły dotyczyło działalności „Niepublicznego Leśnego Punktu Przedszkolnego „Mysikrólik” w Tarnowskich

Górach jako przykładu alternatywnej formy edukacji przedszkolnej”. Placówka ta działa od 2020 roku pod patronatem Fundacji Czas na Las i zlokalizowana jest w pobliżu Tarnowskich Gór. Jej głównym założeniem jest prowadzenie edukacji w naturalnym środowisku, przez większość czasu na świeżym powietrzu, niezależnie od warunków pogodowych. Program realizowany w „Mysikróliku” opiera się na podstawie programowej MEN, jednak sposób jej realizacji znacznie odbiega od tradycyjnych metod. Edukacja przebiega poprzez doświadczanie, eksplorację i swobodną zabawę w lesie. W pracy z dziećmi wykorzystywane są elementy pedagogiki outdoorowej, pedagogiki przygody, Montessori, waldorfskiej oraz edukacji ekologicznej i międzykulturowej. Przedszkole funkcjonuje w systemie grup mieszanych wiekowo, co sprzyja budowaniu relacji, empatii oraz współpracy pomiędzy dziećmi. Szczególną rolę pełni tutaj dorosły – nauczyciel jako przewodnik, który wspiera rozwój dziecka poprzez uważność, empatyczną komunikację i dialog oparty na metodzie Porozumienia Bez Przemocy (NVC). W placówce duży nacisk kładzie się również na indywidualne podejście do dzieci oraz zapewnienie im wsparcia specjalistycznego, w tym pedagogicznego, logopedycznego i psychologicznego.

Prelegentka podkreślała, że taka forma edukacji sprzyja wszechstronnemu rozwojowi dziecka – fizycznemu, emocjonalnemu i społecznemu – budując jego samodzielność, odporność oraz świadomość otaczającego świata. Przedszkole „Mysikrólik” zostało wyróżnione certyfikatem Polskiego Instytutu Przedszkoli Leśnych, co potwierdza wysoki standard prowadzonych działań. Wystąpienie ukazało leśne przedszkole jako pełnoprawną i skuteczną alternatywę wobec tradycyjnych form edukacji przedszkolnej, łączącą nowoczesne podejście pedagogiczne z bliskością natury.

Następnie głos zabrały mgr Karolina Federowicz i mgr Ewelina Adamczyk ze Szkoły Podstawowej nr 8 im. Karola Wojtyły w Sosnowcu. W wystąpieniu „Nie trzeba zmieniać szkoły, aby zmienić edukację. Alternatywne podejścia w pracy polonistek: Kids’ Skills, uważność i nowoczesne metody nauczania w szkole publicznej”, podkreśliły, że skuteczna i nowoczesna edukacja nie wymaga zmiany systemu czy placówki, lecz otwartości nauczyciela na innowacyjne metody pracy. Przedstawiły praktyczne zastosowanie podejścia *Kids’ Skills*, koncentrującego się na rozwijaniu umiejętności zamiast korygowania deficytów u uczniów. Zwróciły również uwagę na rolę uważności w budowaniu dobrostanu emocjonalnego dzieci i sprzyjającej nauce atmosfery w klasie.

Prelegentki zaprezentowały także przykłady nowoczesnych metod nauczania języka polskiego, które angażują uczniów, rozwijają ich samodzielność i krytyczne myślenie. Ich doświadczenia pokazują, że w szkole publicznej możliwe jest wdrażanie kreatywnych, alternatywnych rozwiązań, które realnie

wpływają na jakość edukacji i motywację uczniów. Wystąpienie było inspiracją do refleksji nad rolą nauczyciela jako inicjatora pozytywnych zmian w edukacji.

Na zakończenie tej części konferencji mgr Małgorzata Chojnacka-Lewandowska, prezeska Stowarzyszenia Campania Teatralna „GENESIS” Europejskie Centrum Kultury i Edukacji, przedstawiła rozważania „Sztuka i artyści w edukacji alternatywnej”. Prelegentka podkreśliła kluczową rolę sztuki oraz obecności artystów w procesie edukacji alternatywnej. Zwróciła uwagę na konieczność tworzenia przestrzeni, w której młodzi ludzie mogą rozwijać swoją kreatywność, wrażliwość i umiejętność wyrażania emocji poza tradycyjnym modelem szkolnym. Wskazała, że działania artystyczne – zwłaszcza teatr – stają się skutecznym narzędziem kształtowania postaw, budowania tożsamości oraz integracji społecznej.

Wystąpienie koncentrowało się również na doświadczeniach Stowarzyszenia „GENESIS”, które od lat realizuje projekty z pogranicza edukacji, kultury i sztuki, angażując dzieci, młodzież oraz artystów w działania twórcze. Chojnacka-Lewandowska podkreśliła, że obecność artystów w procesie nauczania sprzyja indywidualizacji pracy z uczniem, rozwija jego potencjał oraz pozwala na bardziej holistyczne podejście do edukacji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że II Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Na pograniczu nauk. Pedagogika i oświata wobec alternatyw” stała się przestrzenią wyjątkowego dialogu – spotkania teorii z praktyką, refleksji akademickiej z doświadczeniem codziennej pracy edukacyjnej, otwartości na alternatywne rozwiązania i wspólnego namysłu nad przyszłością oświaty. Podczas wystąpień poruszano kluczowe kwestie związane z interdyscyplinarnym, transdyscyplinarnym, a nawet holistycznym i mistycznym wymiarem pedagogiki, zwłaszcza w kontekście edukacji alternatywnej.

W dyskusji pokonferencyjnej głos zabrali m.in. ks. prof. dr hab. Marian Nowak oraz dr hab. Alina Wróbel, którzy – z właściwą sobie refleksyjnością – wyrazili głęboką wdzięczność za możliwość uczestnictwa w wydarzeniu, które odnowiło wiarę w sens i siłę pedagogiki humanistycznej. Podkreślili, że potencjał Akademii Humanitas – jako miejsca, w którym nie tylko głosi się wartości, ale realnie je urzeczywistnia – tkwi w autentycznym zaangażowaniu ludzi nauki i praktyki, w ich pasji.

Nie sposób nie przywołać słów ks. prof. dr hab. Mariana Nowaka, który – nawiązując do dziedzictwa Bogdana Suchodolskiego i Czesława Kupisiewicza – przypomniał, że edukacja humanistyczna to nie tylko teoria, ale głęboko etyczna praktyka kształtowania człowieczeństwa. Jak zauważył, „ogień zapala się od ognia” – a to właśnie takie konferencje stają się przestrzenią wzajemnego zapłonu idei, wartości i motywacji do działania. Praktycy, którzy

zaprezentowali swoje działania udowodnili, że alternatywne formy nauczania mogą być głęboko skuteczne, inspirujące i osadzone w rzeczywistych potrzebach uczniów.

Jak stwierdził ks. Profesor: „Ta konferencja była czymś więcej niż tylko naukowym wydarzeniem. Była świadectwem tego, że Akademia Humanitas ma w sobie potencjał – nie tylko intelektualny, ale przede wszystkim ludzki i duchowy. To przestrzeń, w której można mówić o człowieku w sposób integralny: z uwzględnieniem jego godności, sprawczości, emocji, relacji i rozwoju. To miejsce, które inspiruje do myślenia i działania – z sercem i odpowiedzialnością”.

Wśród zaproponowanych tematów przyszłych konferencji pojawiły się m.in. zagadnienia takie jak: „Podmiotowość w wychowaniu”, „Adaptacja – socjalizacja – wychowanie” – motywy ważne nie tylko w ujęciu dydaktycznym, ale również w perspektywie aksjologicznej i humanistycznej.

Zgodnie z ideami prof. Suchodolskiego i prof. Kupisiewicza, konferencja przypomniła, że człowiek jako jednostka niepowtarzalna powinien pozostawać w centrum każdej koncepcji edukacyjnej, a wychowanie to proces nie tyle dostosowywania, ile wzmacniania podmiotowości i budzenia wewnętrznego światła.

Na zakończenie, w imieniu całego zespołu organizacyjnego, dr hab. Bożena Marzec wyraziła najserdeczniejsze podziękowania wszystkim uczestnikom, prelegentom, panelistom i gościom, a także pracownikom Akademii Humanitas za ich obecność, zaangażowanie i współtworzenie tej niezwyklej atmosfery. Szczególne słowa wdzięczności skierowała do Władz Uczelni, których wsparcie, otwartość na inicjatywy naukowe i wrażliwość na potrzeby środowiska pedagogicznego umożliwiły realizację tego wydarzenia na najwyższym poziomie merytorycznym i organizacyjnym.